

Sygn. akt: III AUa 484/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 lutego 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Lucyna Guderska (spr.)

Sędziowie: SSA Jacek Zajączkowski

SSO del. Joanna Baranowska

Protokolant: st.sekr.sądowy Patrycja Stasiak

po rozpoznaniu w dniu 24 lutego 2015 r. w Łodzi

sprawy **R. R.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w T.**

o rentę rodzinną,

na skutek apelacji organu rentowego

od wyroku Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim

z dnia 18 lutego 2014 r., sygn. akt: V U 354/12;

1. oddala apelację;

2. zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w T. na rzecz R. R. kwotę 147,60 (sto czterdzieści siedem 60/100) złotych tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej za drugą instancję.

Sygn. akt III AUa 484/14

UZASADNIENIE

Decyzją z 20 lutego 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. odmówił R. R. prawa do renty rodzinnej po matce W. D. wskazując, iż całkowita niezdolność do pracy wnioskodawczyni nie powstała do ukończenia nauki w szkole, tj. do 31 sierpnia 1991 r.

Powyższą decyzję zaskarżyła R. R., wnosząc o jej zmianę i przyznanie prawa do renty rodzinnej.

Zaskarżonym wyrokiem z 18 lutego 2014r. Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim zmienił powyższą decyzję i przyznał R. R. prawo do renty rodzinnej na stałe, poczynając od 23 listopada 2012 r. Nadto Sąd orzekł o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej ubezpieczonej z urzędu.

Sąd Okręgowy ustalił, że R. R., urodzona (...), ukończyła 19 czerwca 1991r. naukę w zasadniczej szkole zawodowej – jako szwacz dzianin, po czym pracowała przez dwa lata jako krawcowa.

Orzeczeniem z 15 listopada 1975 r., Obwodowa Komisja Lekarska do Spraw Inwalidztwa i Zatrudnienia, po rozpoznaniu u R. R. niemoty i obustronnego upośledzenia słuchu, stwierdziła konieczność stałej pielęgnacji i opieki innej osoby - od dzieciństwa.

Orzeczeniem z 14 lutego 1989 r. Wojewódzka Komisja Lekarska ds. Inwalidztwa i Zatrudnienia w B. zaliczyła ubezpieczoną do trzeciej grupy inwalidów z ogólnego stanu zdrowia ze wskazaniem, że inwalidztwo powstało przed 16 rokiem życia, a orzeczeniem z 26 marca 1992 r., Wojewódzka Komisja Lekarska ds. Inwalidztwa i Zatrudnienia w T. zaliczyła wnioskodawczynię do drugiej grupy inwalidów z ogólnego stanu zdrowia ze wskazaniem, że inwalidztwo powstało przed 16 rokiem życia i trwa nadal. W obu przypadkach z powodu rozpoznanego obustronnego uszkodzenia słuchu Od 1 października 2003 r. wnioskodawczyni jest uprawniona do renty socjalnej na stałe, z uwagi na trwały stopień niepełnosprawności i niezdolności do pracy, spowodowanej głuchoniemotą i socjopatią z osobowością niedojrzałą.

W dniu 23 listopada 2011 r. R. R. wystąpiła z wnioskiem o prawo do renty rodzinnej po matce W. D., zmarłej 12 lipca 2011r.

Orzeczeniem z 4 stycznia 2012 r. Lekarz Orzecznik ZUS, a następnie wobec zgłoszonego sprzeciwu wnioskodawczyni - orzeczeniem z 3 lutego 2012 r. Komisja Lekarska ZUS, po rozpoznaniu u wnioskodawczyni: głuchoniemoty od dzieciństwa - uznali, że R. R. jest całkowicie i trwale niezdolna do pracy, ale niezdolność ta powstała po 31 sierpnia 1991 r.

Aktualnie u wnioskodawczyni występują następujące schorzenia: głuchoniemota wrodzona, organiczne zaburzenia osobowości, intelekt niższy niż przeciętny, zaburzenia osobowości (homilopatia), obustronna całkowita głuchota, zaznaczony oczopląs kierunkowo- spojrzeniowy w prawo.

Z punktu widzenia otolaryngologicznego wnioskodawczyni jest całkowicie, trwale niezdolna do pracy, a całkowita niezdolność powstała przed dniem 31 sierpnia 1991 r.

W oparciu o powyższe ustalenia Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie jest uzasadnione.

Przywołując treść art. 65 ust. 1, art. 68 i art. 12 i 13 oraz art. 59 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych Sąd podkreślił, że poza sporem jest, że R. R. jest całkowicie niezdolna do pracy, ustalenia natomiast wymagała kwestia daty powstania u wnioskodawczyni całkowitej niezdolności do pracy oraz jej trwałość. W ocenie Sądu Okręgowego, brak jest podstaw do podzielenia argumentacji organu rentowego w zakresie ustalenia daty powstania całkowitej niezdolności do pracy wnioskodawczyni po dniu 31 sierpnia 1991 r., albowiem przeczy temu wynik przeprowadzonego postępowania dowodowego.

Sąd Okręgowy dopuścił dowód z opinii biegłych: otolaryngologów: M. Z. (1) oraz M. Ł., psychiatry B. J. (1), psychologa M. P. - specjalistów z dziedziny medycyny, z zakresu której pochodzi stwierdzone u wnioskodawczyni schorzenie. Sąd uznał przy tym, iż wiodący charakter należy nadać opinii sporządzonej przez biegłych otolaryngologów, albowiem niezdolność do pracy wnioskodawczyni podlega ocenie z punktu widzenia najistotniejszego jej schorzenia, jakim jest głuchoniemota.

Sąd podniósł, że biegły otolaryngolog prof. dr hab. M. Ł., stwierdził u R. R. całkowitą niezdolność do pracy, uznając przy tym, iż niezdolność ta powstała przed 31 sierpnia 1991 r. Na poparcie swego stanowiska biegły podniósł, iż już 5 lipca 1977 r., badaniem audiometrycznym w ZOZ B., u wnioskodawczyni stwierdzona została całkowita głuchota obustronna, co potwierdza tezę, iż ma ona charakter wrodzony i na pewno powstała przed 1991 rokiem. Powyższe stanowisko jest spójne z opinią uzupełniającą biegłego M. Z. (2), który po dokonaniu powtórnej analizy dokumentacji medycznej dotyczącej wnioskodawczyni, zmienił swoje wcześniejsze stanowisko i uznał, iż całkowita niezdolność do pracy R. R. powstała przed dniem 31 sierpnia 1991 r. Wniosek ten biegły wywiódł z faktu, iż niezdolność ta

spowodowana jest głuchoniemotą wnioskodawczynie, która ma charakter wrodzony, nadto jest schorzeniem trwałym i nieuleczalnym.

Wobec jasnych, logicznych i konsekwentnych wniosków płynących z opinii biegłego M. Ł. oraz M. Z. (1) - Sąd I instancji uznał, iż mogą one stanowić podstawę rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie.

Zdaniem tego Sądu, zarzuty podniesione przez organ rentowy stanowią w istocie polemikę z prawidłowymi wnioskami biegłych, tym bardziej, iż biegli odnieśli się do nich w swych opiniach uzupełniających.

Sąd podniósł, że biegły psychiatra B. J. (1) stwierdził, że globalny rozwój umysłowy badanej znajduje się na poziomie pogranicza upośledzenia umysłowego, przy czym potencjał intelektualny wnioskodawczynie wyjściowo był wyższy, ale brak specyficznych bodźców rozwojowych wynikających z kontaktów słownych ograniczył znacznie granice możliwości. Jako dość dobrą biegły ocenił orientację w rzeczywistości społecznej, która jednak jest zasadniczo modyfikowana w kierunku nieprzystosowania przez specyficzne cechy zachowań wynikające z zaburzonej struktury i treści osobowości (homilopatia), która kanalizuje się w postaci zachowań wskazujących na cechy socjopatii. W badaniu neuropsychologicznym biegły ten rozpoznał u R. R. cechy ewidentnego organicznego uszkodzenia (...); zaburzoną zdolność percepcyjnej organizacji przestrzeni, przy dość dobrze wykształconych sprawnościach manipulacyjnych. W konkluzji biegły stwierdził, iż mimo dość dobrego funkcjonowania intelektualnego rokowanie odnośnie funkcjonowania społecznego jest raczej złe, co wynika z już ukształtowanych cech socjopatycznych, jako konsekwencji specyficznego zaburzenia struktury i treści osobowości, organicznego uszkodzenia (...), które stanowi tło dla formułowania się dynamiki zachowania i narastających na powyższe bieżących zaburzeń zachowania wynikających ze spostrzegania swojej odmienności. Biegły wskazał nadto na silnie ukształtowany u opiniowanej mechanizm spustowy emocji w postaci agresji, co z psychologicznego punktu widzenia stanowi istotne przeciwwskazanie do prac grupowych o charakterze zadaniowym, jak również pracy zawierającej pewne wymogi (rygory) indywidualne. Niepowodzenia napinają badaną i powodują zawężenie działań do redukcji napięcia, co przy istniejących zaburzeniach osobowości może powodować konflikty i czyny agresywne. Wobec powyższych stwierdzeń biegły doszedł do przekonania, że R. R. cierpi na organiczne zaburzenia osobowości, a nadto schorzenia somatyczne : głuchoniemota wrodzona i w związku z powyższym jest całkowicie niezdolna do pracy, a niezdolność ta zdaniem tego biegłego powstała po 31.08.1991 r.

Biegła psycholog M. P., po wykonaniu u R. R. badania psychometrycznego (Matryc R.), uzyskała wynik wskazujący na intelekt istotnie niższy, niż przeciętny (centyl 16). W Teście Pamięci Wzrokowej B. łagodny deficyt w zakresie procesów poznawczych - bez wyraźnych cech organicznych uszkodzeń (...). Biegła ta uznała, że R. R. jest obecnie całkowicie niezdolna do pracy, jednak przy uwzględnieniu okoliczności, iż od 1992r. przebywa na rencie, a w 1991 r. ukończyła szkołę zawodową dla głuchych z wynikiem bardzo dobrym biegła uznała, że całkowita niezdolność do pracy powstała po 31.08.1991r.

Opinie biegłego psychiatry oraz psychologa Sąd uznał jako materiał uzupełniający ogólny obraz stanu zdrowia wnioskodawczynie, w żadnym razie nie dyskwalifikujący możliwości uznania, iż całkowita niezdolność do pracy R. R. powstała przed dniem 31 sierpnia 1991 r. Sąd zaznaczył, że biegli ci oceniali stan zdrowia wnioskodawczynie z punktu widzenia swych specjalności, podkreślając jednocześnie, że to opinia biegłego otolaryngologa ma w przedmiotowej sprawie decydujące znaczenie.

Dlatego też Sąd uznał, iż R. R. jest całkowicie trwale niezdolna do pracy, a niezdolność ta powstała przed 31 sierpnia 1991 r. W ocenie Sądu Okręgowego fakt, iż wnioskodawczynie zaraz po ukończeniu szkoły zawodowej pracowała niespełna przez dwa lata jako krawcowa – nie może świadczyć, że niezdolność wnioskodawczynie do pracy powstała po 31 sierpnia 1991 r. Jak bowiem dowodzi całość dokumentacji lekarskiej, orzeczniczej oraz dowód z opinii biegłych wnioskodawczynie od urodzenia cierpi na obustronne uszkodzenie słuchu, i z tego też powodu została uznana za osobę niepełnosprawną od wczesnego dzieciństwa, a praca jaką wnioskodawczynie wykonywała po ukończeniu szkoły była jedynie próbą przystosowania się do życia w społeczeństwie, która zresztą zakończyła się niepowodzeniem.

Wobec powyższego Sąd Okręgowy na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. orzekł, jak w punkcie pierwszym wyroku przyznając odwołującej się prawo do renty rodzinnej na stałe od 23 listopada 2011 r., tj. od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek.

O kosztach postępowania Sąd orzekł na podstawie § 2 i § 12 ust. 2 ustawy z 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

Apelację od powyższego rozstrzygnięcia złożył organ rentowy, zarzucając naruszenie przepisów prawa materialnego, a w szczególności art. 68 ust. 1 ustawy z 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przez przyznanie wnioskodawczyni prawa do renty rodzinnej na stałe, podczas gdy wnioskodawczyni nie ma prawa do tej renty, gdyż nie spełnia warunków do jej przyznania. Wskazując na powyższe organ rentowy wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania.

W uzasadnieniu apelacji skarżący zakwestionował stanowisko biegłego laryngologa M. Z., iż głuchoniemota eliminuje osoby z tą niepełnosprawnością z możliwości wykonywania jakiejkolwiek pracy. Organ rentowy wskazał, że osoby głuchonieme zaadoptowane do niepełnosprawności i po odpowiednim przygotowaniu zawodowym funkcjonują zawodowo w sposób prawidłowy, zaś odniesienie się biegłego jedynie do otwartego rynku pracy narusza zasady orzecznictwa lekarskiego. Zdaniem skarżącego, biegły otolaryngolog prof. dr hab. n. (...). M. Ł. pominął natomiast przygotowanie zawodowe wnioskodawczyni uwzględniające jej niepełnosprawność oraz wykonywanie pracy zarobkowej po 1991 r. oraz nie wskazał okresu, kiedy doszło do upośledzenia sprawności narządu równowagi. W ocenie skarżącego R. R. jest dobrze zaadoptowana do tej niepełnosprawności, co potwierdza m. in. dobry wynik ukończenia szkoły zawodowej.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja organu rentowego nie jest zasadna.

Przede wszystkim należy podnieść, że wniesiony środek zaskarżenia jest niekonsekwentny. Z jednej strony organ rentowy nie zarzuca Sądowi I instancji naruszenia przepisów prawa procesowego, z drugiej strony – w uzasadnieniu – kwestionuje przyjęcie przez Sąd I instancji za podstawę rozstrzygnięcia opinii biegłych laryngologów, w szczególności wskazuje na nieprawidłowości w zakresie stwierdzenia przez biegłego prof. M. Ł., że całkowita niezdolność do pracy wnioskodawczyni powstała przed 31 sierpnia 1991r. Sąd Apelacyjny podziela przy tym pogląd wyrażony w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 31 stycznia 2008r., zasadzie prawnej, III CZP 49/07 (OSNC 2008/6/55), zgodnie z którym sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego, wiązać go natomiast zarzuty dotyczące naruszenia prawa procesowego. Konkluzja ta w przedmiotowej sprawie deprecjonuje oddziaływanie wniesionej apelacji. Wynikający z art. 378 § 1 kpc obowiązek rozpoznania sprawy w granicach apelacji oznacza zarówno zakaz wykraczania poza te granice, jak i nakaz rozważenia wszystkich podniesionych w niej zarzutów i wniosków. Jak wskazał Sąd Najwyższy w przywołanej wyżej uchwale z 31 stycznia 2008r., sąd apelacyjny jest związany jedynie takimi uchybieniami przepisów postępowania, które zostały podniesione w apelacji. Bez podniesienia w apelacji lub w postępowaniu apelacyjnym właściwych zarzutów w tym zakresie sąd drugiej instancji nie może więc wziąć pod rozwagę popełnionych przez sąd I instancji uchybień przepisom postępowania.

Niesporne między stronami jest, że R. R. jest osobą całkowicie niezdolną do pracy. Kwestią sporną jest natomiast – w świetle art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz. U. z 2009 r., nr 153, poz.1227) - data powstania u ubezpieczonej całkowitej niezdolności do pracy.

Apelacja organu rentowego nie formułuje zarzutów procesowych kwestionujących prawidłowość ustaleń faktycznych dokonanych i przyjętych w podstawie rozstrzygnięcia przez Sąd Okręgowy, które w konsekwencji tego Sąd Apelacyjny przyjmuje za własne. W toku postępowania przed Sądem I instancji zostały wyjaśnione, zdaniem Sądu Apelacyjnego,

wszystkie istotne okoliczności mające wpływ na prawidłowe rozstrzygnięcie niniejszej sprawy. Sąd Okręgowy przeprowadził wszechstronne i wyczerpujące postępowanie dowodowe, korzystając przy tym z opinii biegłych lekarzy specjalistów z zakresu laryngologii i psychiatrii, a zatem adekwatnych do rodzaju schorzeń i dolegliwości występujących u ubezpieczonej. Z opinii biegłych otolaryngologów: prof. dr hab. med. M. Ł. i lek. med. M. Z. (1) jednoznacznie wynika, że całkowita niezdolność do pracy R. R. powstała przed dniem 31 sierpnia 1991r., tj. przed ukończeniem nauki w szkole specjalnej.

W myśl art. 12 ust. 2 powołanej wyżej ustawy całkowicie niezdolną do pracy jest osoba, która utraciła zdolność do wykonywania jakiegokolwiek pracy. Dla oceny tej kwestii niewątpliwie istotna jest także zdolność do pełnienia ról społecznych, ale przede wszystkim w środowisku pracy. Bez zachowania tej zdolności, nawet przy prawidłowym funkcjonowaniu w rodzinie i w szkole, nie sposób twierdzić o zachowanej zdolności do pracy (tak Sąd Najwyższy w wyroku z 19 kwietnia 2011r., I UK 368/10, LEX nr 829094).

Odnosząc powyższe na grunt przedmiotowej sprawy należy podkreślić, że u wnioskodawczynie na występującą od dzieciństwa głuchoniemotę nałożyły się zaburzenia osobowościowe w postaci socjopatii. Już w opinii psychologicznej z 9 stycznia 1991r. (k. 43), a więc sporządzonej niespełna 4 miesiące po dacie granicznej (31.08.1991r.), wskazano, że pomimo dość dobrego funkcjonowania intelektualnego rokowania odnośnie funkcjonowania społecznego są raczej złe z uwagi na ukształtowane już cechy socjopatyczne, cechy organicznego uszkodzenia cun i narastających na powyższe zaburzeń zachowania wynikających z postrzegania swojej odmienności, tym bardziej, że badana ma silnie ukształtowany mechanizm „spustowy” emocji w postaci agresji. Zdaniem autora tej opinii J. T. – specjalisty psychologii klinicznej i wychowawczej – stanowi to istotne przeciwskazanie do prac grupowych o charakterze zadaniowym, jak również pracy zawierającej pewne wymogi (rygory) indywidualne. Podnoszona zatem przez skarżącego okoliczność, że ubezpieczona ukończyła szkołę zawodową z dobrym wynikiem nie świadczy o tym, że była ona tym samym zdolna do wykonywania jakiegokolwiek pracy. Już wówczas bowiem stwierdzono u niej naruszenie sprawności organizmu w stopniu wykluczającym podjęcie i świadczenie pracy zarobkowej, bez względu na jej fizyczne możliwości wykonywania nadzorowanych prostych prac fizycznych.

Przy ocenie ustalonej przez Sąd Okręgowy daty powstania u ubezpieczonej całkowitej niezdolności do pracy nie można również pominąć, iż orzeczeniem z 26 marca 1992r. Wojewódzka Komisja Lekarska ds. Inwalidztwa i Zatrudnienia w T. zaliczyła R. R. do drugiej grupy inwalidów z ogólnego stanu zdrowia z uwagi na rozpoznanie socjopatii, osobowości nieprawidłowej antysocjalnej oraz głuchoniemoty. Jak wynika przy tym z dokumentacji medycznej zawartej w aktach rentowych i opinii biegłego psychologa klinicznego już w konsultacji psychiatrycznej z 26.03.1992r. stawiając takie rozpoznanie lekarz psychiatra dr H. S.-Związek stwierdziła, iż u badanej od około roku nastąpiło pogorszenie ograniczenia zdolności do wykonywania zatrudnienia. Z wywiadu przeprowadzonego przez tego lekarza wynika, że po ukończeniu szkoły badana pozostała w domu, stała się bardzo nerwowa, bez powodu wpada w złość, jest agresywna, tłucze przedmioty. Koreponduje to z treścią opinii biegłego psychiatry B. J., który wyjaśnił, że kalectwo lub przewlekła choroba somatyczna w niesprzyjających warunkach środowiskowych mogą sprzyjać powstaniu zaburzeń osobowości określanych dawniej mianem homilopatii. Mogą one skutkować zachowaniami agresywnymi, złośliwymi a nawet antyspołecznymi. Wprawdzie biegły ten uznał, że całkowita niezdolność do pracy wnioskodawczynie – z przyczyn psychiatrycznych – powstała po 31.08.1991r., jednak zaznaczył, że najistotniejsza i decydująca dla tej oceny, ze względu na występującą jednocześnie u badanej głuchoniemotę, jest opinia biegłego otolaryngologa.

Podnoszona przez organ rentowy okoliczność, że wnioskodawczynie ukończyła szkołę zawodową z dobrym wynikiem oraz przez okres około 2 lat pracowała jako krawcowa nie przekreśla – w świetle zebranego w sprawie materiału dowodowego – możliwości ustalenia, że jej całkowita niezdolność do pracy powstała przed 31 sierpnia 1991r. Przede wszystkim należy zauważyć, że R. R. ukończyła zasadniczą szkołę zawodową specjalną, tj. szkołę przygotowującą osoby głuchonieme do zawodu. Jak przy tym wynika z dokumentacji medycznej (...) dotyczącej zaliczenia wnioskodawczynie do drugiej grupy inwalidów, już w styczniu 1992r. podjęła ona leczenie w poradni zdrowia psychicznego z uwagi na utrzymywanie się od około roku zaburzeń osobowości. W tych warunkach okoliczność podjęcia przez ubezpieczoną i wykonywanie przez nią pracy zarobkowej przez okres około 2 lat należy uznać za próbę przystosowania się do życia w społeczeństwie, która zresztą zakończyła się niepowodzeniem. Należy mieć przy tym na uwadze, że zachowanie

zdolności do pracy w warunkach określonych w przepisach o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych nie stanowi przeszkody do orzeczenia całkowitej niezdolności do pracy w myśl art. 13 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

Konkludując, należy zaakceptować stanowisko Sądu Okręgowego, iż całokształt zebranego w sprawie materiału dowodowego uprawnia do przyjęcia, że wnioskodawczyni stała się osobą całkowicie niezdolną do pracy przed 31 sierpnia 1991r., a zatem spełnia wszystkie przesłanki określone w art. 68 ustawy o emeryturach i rentach z FUS do nabycia prawa do renty rodzinnej po zmarłej matce.

Z powyższych względów Sąd Apelacyjny, nie znajdując uzasadnionych podstaw do uwzględnienia apelacji, na podstawie art. 385 kpc orzekł o jej oddaleniu.

O kosztach postępowania Sąd orzekł w oparciu o treść art. 98 kpc oraz § 13 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (tekst jednolity: Dz. U. z 2013r., poz. 461).